

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET FELADATAI A TÖRVÉNY VÉGREHAJTÁSÁBAN

Az 1997. évi CXL. sz., A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló törvény elfogadását megelőző évtizedben nagy várakozások, remények fogalmazódtak meg a szakmában dolgozók körében, hogy megerősítést, segítséget adjon egy szakmai törvény az önkormányzatokkal folytatott napi túlélési vitákban. Ugyanakkor az önkormányzatok is érdeklődéssel várták annak megfogalmazását, hogy mit és milyen formában tesz kötelezővé a szakmai törvény és ehhez milyen anyagi támogatást, fejlesztési feltételeket biztosít az állam.

Az tapasztaljuk, hogy a közművelődésnek mindenki szakértője, mindenki avatott kritikusa. Talán éppen ezért került olyan sokszor a feltételek csökkentésének könnyű prédájává, hiszen sokan úgy vélik/vélték, hogy elég, ha egy-egy településen, településrészen „négy-öt ember összehajol”, s az máris közművelődés és a feladat kipipálható, s a lehető legolcsóbban -mármint a fenntartó önkormányzat szempontjából - működtethető. De kérdés, hogy hol vonhatók meg és egyáltalán meg kell-e vonnunk a határokat a rendkívül szerteágazó, szakosodó közművelődési rendszer és az öntevékenység között. Véleményem szerint egymást feltételező, egymásból építkező folyamatokról van szó, amit mindig helyben, a helyi lakosság érdeke, érdeklődése és lehetősége szerint kell szakmai felkészültséggel, a feltételek biztosításával segíteni.

Az 1997. december 9-én elfogadott törvény optimális keretként szolgálhat ahhoz, hogy a településen élők érdekeit, a települések sajátos lehetőségeit figyelembe véve határozzák meg a feladatokat és a feladatmegvalósulás feltételeit. Természetesen a törvényalkotói szándék éppen a finanszírozás oldaláról próbálta érvényre juttatni az önkormányzatok érdekeltségét a közgyűjteményi és a közművelődési feladatellátás minél színvonalasabb biztosításában. /Erről például Földiák András a lap jelen számában bővebben is ír./

Vannak kollegák, néhányan az önkormányzati és érdekvédelmi szervezetek képviselői, akik elégedetlenségüket fogalmazzák meg, többet, biztosabb garanciákat vártak akár a feladatmeghatározás, akár a pénzügyi feltételek, akár pedig a foglalkoztatás biztonsága kérdésében. A viták néhány ponton még nem zárultak le, de egy biztos, a törvény 1998. január 1-én hatályba lépett, s a benne foglalt lehetőségeket ki kell használni, ugyanakkor vannak olyan kötelezettségek, amelyeket végre kell hajtani.

Ahhoz, hogy a törvény által garantált feltételekkel minél többen éljenek, hogy az ténylegesen a települések lakosságának biztosítható legyen a közösségi művelődéshez folyamatos és kiegyensúlyozott feltételek, ahhoz számos háttér feladatot el kell végezni, aminek az előkészítésében a Magyar Művelődési Intézetre is komoly feladatok várnak. Az Intézet vezetése a törvény végrehajtásában együttműködését ajánlja fel a települések szakembereinek, az önkormányzati hivatalok munkatársainak, hogy a döntéshozó folyamat minél körültekintőbb és eredményesebb legyen.

A Magyar Művelődési Intézet feladatmeghatározása a törvényben

A 87.§ az Intézetnek feladatául határozza meg az országos közművelődési tanácsadás és szolgáltatás biztosítását. Lényegében megerősíti azt a korábbi évtizedekben kialakult gyakorlatot, amely - ugyan több-kevesebb eredménnyel és a hangsfolyok változásával - jellemezte az Intézet tevékenységét.

A 85.§ b. pontja viszont a megyei feladatellátás részeként teszi a kapcsolattartást a Magyar Művelődési Intézettel. Ez szintén megerősíti azokat a munkakapcsolatokat, amelyeknek az alapját a következő feladatok közös megvalósítása képezi: művészeti bemutatók szervezése, a művészeti csoportok munkájának segítése, igény esetén értékelése, zsűrizése, szakági képzések szervezése /pl.: néptáncosok, népzenezők, pávakör-vezetők, színjátszó csoportvezetők, bábosok, fotó-videosok, karmesterek, karmagyk stb./ a fő- és részfoglalkozású szakmai munkatársak közép- és felsőfokú bizonyítványt adó képzése, szakági továbbképzések, konferenciák, tanfolyamok, nyári bentlakásos táborok stb. szervezése, együttműködés a humánfejlesztés területén /területfejlesztés, közösségfejlesztés/, az egyes szakterületeket, az intézményrendszert és a művelődési szervezeteket érintő feltáró, elemző munka, a közművelődési információs rendszer kidolgozása, fejlesztése, kiadványok megjelenítése és terjesztése.

A vázlatosan felsorolt tevékenységek megvalósításában meghatározó szerepe van annak, hogy a megyei közművelődési szolgáltatás ellátásának milyen feltételei alakultak ki. Az elmúlt tíz évben éppen a megyei intézmények feladatellátása vált rendkívül egyenetlenné, kiegyensúlyozatlanná. Ennek visszaható hatása lehet a megyében működő intézmények, szervezetek tevékenységére is. Az 1997. évi CXL. sz. törvény hangsúlyozza a megyei szolgáltatás szükségességét

Feladatok a törvény végrehajtásában

A törvény *közművelődésről* szóló része elsődlegesen kijelenti, hogy a közművelődéshez való jog közérdek, annak támogatása közcél, s a feltételek biztosítását állami illetve önkormányzati feladattá teszi.

Mit jelent illetve mit jelenthet ez a gyakorlatban? Ennek alapján az állampolgárok közösségi művelődésben való részvétele nem minősíthető csupán egyéni kedvtelésnek, egyéni törekvésnek, gyakorlásához az egyes önkormányzatoknak a helyi lehetőségekhez mérten feltételeket, s az államnak pedig anyagi hozzájárulást kell biztosítani, amit a jelen törvény szabályoz is. A közművelődés mint közcél deklarálása lehetővé teszi az állampolgároknak, hogy helyben megteremtse a feltételeit az egyéni tanulásnak, önképzésnek, a szórakozásnak, az öntevékeny művészeti mozgalmakban való részvételnek. Mindez szolgálhatja az egyes településeken élők életfeltételeinek a javítását, a településhez tartozás erősítését, ami megfogalmazható mint közcél, ugyanakkor az egyéni boldogulás, az egyéni biztonság megteremtésének is a feltétele lehet.

A törvény nyolc pontban foglalja össze rendkívül tömören, elsősorban tevékenység típusokat körvonalazva a települési önkormányzatok közművelődési feladatait.

Miután az egyes feladattípusok rendkívül összetettek, mindig helyben, egy-egy településen kell eldönteni, hogy melyek azok a konkrét tevékenységformák, amelyek helyben a legoptimálisabban szolgálják az ott élők érdekeit, érdeklődését, melyek kötődnek a helyi hagyományokhoz stb. Ennek érdekében a törvény minden önkormányzatot kötelezi helyi közművelődési rendelet megalkotására.

Mit kell figyelembe venni a helyi közművelődési rendelet megfogalmazásakor?

- számba kell venni a települések objektív adottságait /településszerkezet, demográfia, gazdasági- foglalkoztatási lehetőségek/
- művelődési hagyományait, szokásait,
- a kialakult közművelődési gyakorlatot,
- fel kell mérni, hogy a közművelődés megvalósításában milyen szervezeti, intézményi lehetőségek állnak rendelkezésre,
- a település jövőképeinek a felvázolását, amelynek alakításában meg kell találni a közművelődés szerepét, fejlesztésének feltételeit, számba kell venni a humánfejlesztés lehetőségeit.

A fenti szempontok alapján az önkormányzatoknak rendeletben kell meghatározni:

- a helyi közművelődési célokat,
- a helyi feladatokat /a törvény 76.§ és a törvény 85.§ alapján, konkrét tevékenységi formák megjelölésével/,
- a feladatellátás szervezeti kereteit, amelynek alapjául a 74.§ és a 75.§ szolgál /a megyei szolgáltatás szervezeti keretétől a törvény a 84.§-ban rendelkezik/,
- az egyes feladatok ellátásának mértékét, meg kell határozni tehát, hogy melyek azok a tevékenységek, amelyeket az önkormányzatok teljes egészében támogatnak /beleértve a szakember bérét, az épület fenntartási költségeit és az adott művelődési forma közvetlen kiadásait is/, melyek azok, amelyek csak részben kapnak támogatást és melyek az önköltséges rendezvények,
- a feladatmegvalósításban együttműködő partnereket is.

Miért hasznos a helyi közművelődési rendelet?

A közösségi művelődés számára közép- illetve hosszútávú tervet biztosít, amely garanciákat is vállal a kiegyensúlyozott, a folyamatosan megvalósítható célokért, egyértelműen meghatározza a közművelődési fejlesztéseket.

A rendelet megalkotásában meggyőződésünk szerint az önkormányzati hivatalok munkatársai és az önkormányzati testületek képviselői mellett feltétlenül részt kell vegyenek a művelődési intézményekben dolgozó szakemberek és a művelődési szervezetek képviselői is. Számtalan esetben hasznos lehet, ha a megyei közművelődési szolgáltatást ellátó intézményekben dolgozó kollégákat is bevonják a rendelet előkészítésébe. A Magyar Művelődési Intézet együttműködésével és szerkesztésében formai és tartalmi ajánlat készült a településeken és a megyei önkormányzatokon folyó döntéshozó munka megkönnyítésére, segítésére.

A törvény lehetővé teszi, hogy az önkormányzati rendeletekben megfogalmazott feladatok megvalósítását részben vagy teljes egészében a törvényi feltételek figyelembe vételével jogi személy illetve magánszemély lássa el. A feladatellátásra vonat-

kozó önkormányzati szempontokat, a szakmai garanciákat és a feladatellátás biztosítását a felek *közművelődési megállapodásban* kötelesek rögzíteni. A törvény által biztosított ilyen irányú feladatellátás rendkívül sok kérdést vet fel. Az első, hogy milyen kiskaput ad ez a lehetőség az önkormányzatoknak a kötelező feladat mellőzésére, illetve a látszólagos feladatellátásra. Ugyancsak kérdés, ha egy jogi személy illetve egy magánszemély vállalja a feladatok megvalósítását, ténylegesen költségmegtakarítást jelent-e a fenntartónak? Meggyőződésünk szerint nem eredményezhet, csupán néhány költségvetési rovaton jelentkezik minimális mértékű megtakarítás, de más rovaton többletkiadás mutatkozik. Ennek indoklása, hogy a helyi rendeletben meghatározott feladatok ellátásának minden esetben - bármely szervezeti keretben történik is - vannak bérjellegű és dologi kiadásai, ezek nem megspórolhatók, a helyi rendelet szerint kell a feladatmegvalósításhoz szükséges feltételeket biztosítani. Tehát a megállapodásnak jól körütekintően kell meghatározni mindazokat a feladatokat, amelyeknek az ellátásával megbízzák az adott szervezetet illetve magánszemélyt, pontosan rögzíteni kell a feladat ellátásához biztosított tárgyi és anyagi feltételeket, az önkormányzati támogatás mértékét, a feladatfinanszírozás módját. Ugyanakkor éppen a feladatellátás folyamatossága érdekében rögzíteni kell a szolgáltatás mennyiségére és minőségére vonatkozó követelményeket, az eszközök illetve az épület állagának a megóvása érdekében kötött megállapodást, a feladat ellátásának időtartamát és a szerződés felbontásának lehetőségeit.

A helyi közművelődési rendeletmintákhoz hasonlóan a Magyar Művelődési Intézet koordinálásával működő munkacsoport tagjainak munkája és véleményezése alapján elkészültek azok a konkrét javaslatok, amelyek a döntéshozók számára javaslatot tehetnek.

A helyi közművelődés társadalmi kontrollja lehet a településenként megalakítható *Közművelődési Tanács*. A törvényalkotás során hangos vitát kiváltó kérdés volt, hogy egyáltalán miért van szükség a létrehozásukra. Tapasztalataink alapján a véleményező testület számos segítséget adhat a települések önkormányzatainak, közművelődési szakembereinek. Éppen a résztvevő véleményét, elvárását, érdekét közvetítheti, a település egészének a kulturális életét reprezentálhatja. Véleményt adhat és döntést befolyásolhat. Természetesen adott esetben azok a pozitívumok, amelyekkel a törvényalkotói jószándék biztosította ezen testületek legalitását, azok az ellenkezőjé is fordulhatnak. Rendkívül fontos, hogy a testületek - működésük során - meg tudják tartani elfogulatlanságukat, kellőképpen képviseljék a település művelődési sajátosságait, felül tudjanak emelkedni a helyi politikai befolyásokon, ismerjék és megtartásuk a törvény által garantált kompetencia-határokat. A szakmai szervezetek fontosnak tartották, hogy a Tanácsok létrehozásának a lehetősége a törvényben megfogalmazásra kerüljön. Az elkövetkező időszak egyik fontos feladata lehet ezen szervezetek tagjainak, hogy a tanácsok megvalósítása során a működés kiegyensúlyozottságának a garanciáit és feltételeit a működési szabályzatokban érvényesítsék.

A fent kiemelt három fontos teendő a helyben meghatározásra és elfogadásra kerülő rendelet, a szükség szerinti közművelődési megállapodás és a megalakítandó Közművelődési Tanács hosszútávon meghatározza azokat a kereteket, amelyek befolyásolják illetve biztosítják a közművelődés helyi szervezeti

rendszerét és tartalmi keretét, az ott folyó munka eredményességét, a lakosság otthonosság érzésének az erősítését.

A törvény biztosította lehetőségek kihasználása

A helyi feladatok mellett nagyon fontos, hogy figyeljünk a törvényben biztosított egyéb pályázati alkalmakra is. A központi költségvetési források többlettámogatási lehetőségeivel élve a szakmai munka feltételeit javíthatjuk és a szakmai munka fejlesztését segíthetjük.

A Belügyminisztérium költségvetési fejezetén belül - az önkormányzatok érdekeltségű támogatója címen - pályázat jelenik meg a közművelődési infrastruktúra fejlesztésére. Régen vissza-vissza térő probléma, hogy eszközfejlesztésre, a szakmai munka technikai feltételeinek a támogatására sem a fenntartó, sem pedig egyéb forrás nem biztosított lehetőséget. Az intézmények ezeket a beszerzéseket elsősorban a működési többletbevételekből vásárolhatták meg, illetve ahol erre nem volt lehetőség ott 20-30 éves technikával dolgozhattak a kollégák. De ugyanez a helyzetkép a közösségi helyiségek berendezési esetében is. Ezen a helyzeten próbál javítani - az önkormányzatokat is ösztönözve - a kormányzat. Márciusban miniszteri rendelet jelenik meg, amelyet áprilisban országos pályázat kiírása követ. A pályázat lebonyolításával, az értékelő munka elvégzésével és a felosztásra történő javaslat elkészítésével a Magyar Művelődési Intézetet bízza meg a Művelődési és Közoktatási Minisztérium.

A másik hasonló jelentőségű lehetőség az úgynevezett feladatfinanszírozási, tematika-fejlesztésre biztosított központi keret, amelyre a Művelődési és Közoktatási Minisztérium pályázatot írt ki 1998. április 30-i beadási határidővel. A cél egy korszerű információs rendszer kiépítése, amely szakmai alapon szerveződik, a helyi lakosság tájékozottságát segíti. A pályázat több évre előrevetített fejlesztési koncepció alapján került meghirdetésre. 1998-ban elsősorban a megyei és az országos tevékenységi körű intézmények - konkrét előzményeken alapuló, megyei régióban gondolkodó - tartalmi, koncepcióális elképzeléseinek megvalósítását támogatja. A Magyar Művelődési Intézet szervezésében műhelymunka indult el annak érdekében, hogy összehangolt koncepció és technikai fejlesztési elképzelések kerüljenek megfogalmazásra, amelyek

alapját képezhetik az elkövetkező évek szélesebbkörű fejlesztésének és a szakirányú továbbképzések megszervezésének is. Ehhez a több évre kiterjedő fejlesztési munkához a törvény növekvő összegű pénzügyi feltételeket is biztosít.

A törvény 1999. január 1-én hatályba lépő pontjai első sorban a munkavállalói érdeket, a kiadványvásárlási és könyvtári szolgáltatás igénybevételét illetve a tudományos vagy kutatói munkakörben foglalkoztatottak bérpótlékát szabályozza.

Amire még feltétlenül figyelniünk kell!

A statisztikai szolgáltatási rendszer számos ponton elavulttá vált, a bekövetkezett változások nem tettenérhetőek az adatszolgáltatásban. Éppen ezért újra kell gondolnunk a statisztikai rendszerünket, és életszerűbbé, rugalmasabbá és mégis az elmúlt évtizedek mutatóival összehasonlíthatóvá kell tenni. Ezzel párhuzamosan elő kell készíteni az adatnyilvántartás formáit és módjait is.

Folyamatosan, a mindennapok kihívásainak megfelelően nyomon kell követniünk a szakmai képzés kereteit, illetve a munkatársak képesítési lehetőségeit. A törvény által előírt kötelező továbbképzési lehetőségeket összhangba kell hozni a szakirányok fejlesztésével, a gyakorlatban dolgozó kollégák tapasztalatai alapján megfogalmazott elvárásokkal. Ebben az esetben is széleskörű együttműködést kell kialakítani a művelődési szervezetekben dolgozó munkatársak, a képzésben résztvevő oktatók és a miniszteri rendeletet előkészítő szakemberek között. Ezt a koordináló feladatot a Magyar Művelődési Intézet munkatársai látják el.

Rendkívül fontos, hogy a törvény hatását, a bekövetkező változásokat nyomon kövessük, hogy felhívjuk a figyelmet a törvényben foglaltak félreértelmezésére, a túlkapasok megfigyelésére. Ebben az elemző munkában is feltétlenül szeretnénk számítani a megyei szolgáltatást ellátó intézmények munkatársainak és a szakmai szervezetek tagjainak az együttműködésére.

Az elkövetkező hónapok, évek döntik el, hogy a várva várt szakmai törvény által biztosított keretek, az abban elfogadott működési garanciák milyen mértékben szolgálják a helyi közművelődés jobbítását, hogy mi szakemberek mennyire és hogyan tudunk a felkínált lehetőségekkel élni.

